

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА, САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ
СЕКТОР ЗА ПРОСТОРНО ПЛАНИРАЊЕ И УРБАНИЗАМ

**ИЗВЕШТАЈ О СТРАТЕШКОЈ ПРОЦЕНИ УТИЦАЈА
ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ
РЕГИОНАЛНОГ ЦЕНТРА ЗА ОБУКУ ЈЕДИНИЦА ЗА
МУЛТИНАЦИОНАЛНЕ ОПЕРАЦИЈЕ – БАЗА „ЈУГ”
НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ**

ИНСТИТУТ ЗА АРХИТЕКТУРУ И УРБАНИЗАМ СРБИЈЕ
INSTITUTE OF ARCHITECTURE AND URBAN & SPATIAL PLANNING OF SERBIA

ИП ЗАВОД ЗА УРБАНИЗАМ НИШ

Београд, Ниш, август 2016. године

НАЗИВ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ: ИЗВЕШТАЈ О СТРАТЕШКОЈ ПРОЦЕНИ УТИЦАЈА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА ПОДРУЧЈА ПОСЕБНЕ НАМЕНЕ РЕГИОНАЛНОГ ЦЕНТРА ЗА ОБУКУ ЈЕДИНИЦА ЗА МУЛТИНАЦИОНАЛНЕ ОПЕРАЦИЈЕ – БАЗА „ЈУГ” НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

НАРУЧИЛАЦ: Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре
Сектор за просторно планирање и урбанизам

НОСИЛАЦ ИЗРАДЕ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ: Институт за архитектуру и урбанизам Србије
Булевар краља Александра 73/II
11000 Београд

Директор: др Саша Милијић, научни саветник

РАДНИ ТИМ НА ИЗРАДИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ: др Бошко Јосимовић, дипл. просторни планер

др Никола Крунић, дипл. просторни планер
др Дејан Стојановић, дипл. просторни планер
Владимир Вукајловић, дипл. социолог
Љубиша Безбрадица, маст. инж. шумарства

Сарадници и техничка подршка: Гордана Вукшић
Срђан Милосављевић

САДРЖАЈ

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ.....	4
1. ПОЛАЗНЕОСНОВЕСТРАТЕШКЕПРОЦЕНЕ.....	6
1.1 Преглед предмета, садржаја и циљева Просторног плана и однос према другим документима.....	6
1.1.1 Предмет Просторног плана.....	6
1.1.2 Садржај Просторног плана.....	6
1.1.3 Циљеви заштите, развоја и уређења у Просторном плану.....	8
1.1.4 Однос према другим документима	8
1.2 Преглед постојећег стања и квалитета животне средине.....	10
1.2.1. Природни комплекс.....	10
1.2.2. Природна и културна добра.....	13
1.2.3. Квалитет животне средине.....	15
1.2.4. Насеља и становништво.....	16
1.3 Разматрана питања и проблеми заштите природе и животне средине и разлози за изостављање одређених питања из поступка СПУ.....	17
1.4 Претходне консултације са заинтересованим органима и организацијама.....	18
2. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ И ИЗБОР ИНДИКАТОРА.....	19
2.1 Општи циљеви стратешке процене.....	19
2.2 Посебни циљеви стратешке процене.....	19
2.3 Избор индикатора.....	19
3. ПРОЦЕНА МОГУЋИХ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ.....	22
3.1 Евалуација карактеристика и значаја утицаја стратешких одређења.....	22
3.2 Кумулативни и синергетски ефекти.....	26
3.3 Опис смерница за предупређење и смањење негативних и повећање позитивних утицаја на животну средину.....	26
4. СМЕРНИЦЕ ЗА ИЗРАДУ ПРОЦЕНА УТИЦАЈА НА НИЖИМ ХИЈЕРАРХИЈСКИМНИВОИМА.....	28
5. ПРОГРАМ ПРАЋЕЊА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ТОКУ СПРОВОЂЕЊА СТРАТЕГИЈЕ.....	29
6. ПРИКАЗ КОРИШЋЕНЕ МЕТОДОЛОГИЈЕ И ТЕШКОЋЕ У ИЗРАДИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ.....	30
6.1. Методологија за израду стратешке процене.....	30
6.2. Тешкоће при изради стратешке процене.....	32
7. ПРИКАЗ НАЧИНА ОДЛУЧИВАЊА.....	33
8. ПРИКАЗ ЗАКЉУЧАКА ИЗВЕШТАЈА О СТРАТЕШКОЈ ПРОЦЕНИ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ.....	34
ГРАФИЧКИ ПРИЛОГ	

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Стратешка процена утицаја на животну средину (СПУ) јесте вредновање потенцијално значајних утицаја планова и програма на животну средину и одређивање мера превенције, минимизације, ублажавања, ремедијације или компензације штетних утицаја на животну средину и здравље људи. Применом СПУ у планирању, отвара се простор за сагледавање насталих промена у простору и уважавање потреба предметне средине. У оквиру ње се све планом предвиђене активности критички разматрају са становишта утицаја на животну средину, након чега се доноси одлука да ли ће се приступити реализацији плана и под којим условима, или ће се одустати од планираних активности.

Планирање подразумева развој, а стратегија одрживог развоја захтева заштиту животне средине. У том контексту, стратешка процена утицаја представља незаобилазан инструмент који је у функцији реализације циљева одрживог развоја.

СПУ интегрише социјално–економске и биофизичке сегменте животне средине, повезује, анализира и процењује активности различитих интересних сфера и усмерава политику, план или програм ка решењима која су, пре свега од интереса за животну средину. То је инструмент који помаже да се приликом доношења одлука у просторном планирању интегришу циљеви и принципи одрживог развоја, уважавајући при томе потребу да се избегну или ограниче негативни утицаји на животну средину, на здравље и друштвено-економски статус становништва. Значај СПУ огледа се у томе што:

- укључује аспект одрживог развоја бавећи се узроцима еколошких проблема на њиховом извору,
- обрађује питања и утицаје ширег значаја, а не појединачне пројекте, на пример - кумулативни и синергетски ефекти,
- помаже да се провери повољност различитих варијанти развојних концепата,
- избегава ограничења која се појављују када се врши процена утицаја на животну средину већ дефинисаног пројекта.
- обезбеђује локациону компатибилност планираних решења са аспекта животне средине,
- утврђује одговарајући контекст за анализу утицаја конкретних пројеката, укључујући и претходну идентификацију проблема и утицаја који заслужују детаљније истраживање, итд.

СПУ се у домаћу праксу планирања уводи Законом о заштити животне средине („Службени гласник РС“, број 135/2004, 36/09, 72/09, 43/11 и 14/2016, чланови 34. и 35.). Према члану 35. овог закона "*Стратешка процена утицаја на животну средину врши се за планове, програме и основе у области просторног и урбанистичког планирања или коришћења земљишта, енергетике, индустрије, саобраћаја, управљања отпадом, управљања водама и других области и саставни је део плана, односно програма или основе*".

СПУ мора бити усклађена са другим стратешким проценама утицаја на животну средину, као и са плановима и програмима заштите животне средине и врши се у складу са поступком прописаним посебним законом, тј. Законом о стратешкој процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС“, бр. 135/2004 и 88/10). За појединачне

пројекте израђује се процена утицаја на животну средину у складу са Законом о процени утицаја.

СПУ се ради у циљу обезбеђивања заштите животне средине и унапређивања одрживог развоја интегрисањем основних начела заштите животне средине у поступак припреме и усвајања планова. Израда СПУ обухвата «припрему извештаја о стању животне средине, спровођење поступка консултација, усвајање извештаја и резултата консултација у поступку одлучивања и доношења или усвајања одређених планова и програма, као и пружање информација и података о донетој одлуци (Закон о СПУ).

Према члану 6. Закона, критеријуми за утврђивање могућности значајних утицаја на животну средину планова и доношење одлуке о изради СПУ садржани су у Прилогу I. Ови критеријуми заснивају се на: (1) Карактеристикама плана и (2) Карактеристикама утицаја. За доношење одлуке о изради и обухвату СПУ, уз примену осталих критеријума, посебно је важна идентификација проблема заштите животне средине планског подручја и могућност утицаја плана на њене основне чиниоце.

Извештај о стратешкој процени утицаја припремљен је на основу Одлуке о изради стратешке процене Просторног плана подручја посебне намене регионалног центра за обуку јединица за мултинационалне операције – База „Југ“ (у даљем тексту: Просторни план) на животну средину („Службени гласник РС“, број 37/15) која је саставни део Одлуке о изради Просторног плана.

1. ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ

Према члану 13. Закона о стратешкој процени полазне основе стратешке процене обухватају:

- кратак преглед садржаја и циљева Просторног плана и однос са другим плановима и програмима,
- преглед постојећег стања и квалитета животне средине на подручју на које се извештај односи,
- карактеристике животне средине у областима за које постоји могућност да буду изложене значајном утицају,
- разматрана питања и проблеме заштите животне средине у плану и приказ разлога за изостављање одређених питања и проблема из поступка процене,
- приказ припремљених варијантних решења која се односе на заштиту животне средине у плану и програму, укључујући варијантно решење нереализовања плана и најповољније варијантно решење са становишта заштите животне средине,
- резултате претходних консултација са заинтересованим органима и организацијама битне са становишта циљева и процене могућих утицаја стратешке процене.

Све наведене ставке обухваћене су у овом поглављу, изузев приказа и евалуације варијантних решења која нису разматрана Просторним планом.

1.1. Преглед предмета, садржаја и циљева Просторног плана и однос са другим документима

1.1.1. Предмет Просторног плана

Предмет Просторног плана је уређење комплекса и зона заштите специјалне намене База „Југ” која подразумева: доградњу постојећих капацитета комплекса специјалне намене „Цепотина” и „Вртогош”, изградњу инфраструктурних објеката на комплексу специјалне намене „Боровац”, као и просторно уређење полигона „Рујан”. На нивоу плана детаљне регулације разрађују се комплекси специјалне намене „Вртогош” и „Боровац”.

Просторним планом обезбедиће се режим коришћења, уређење и заштита простора која омогућава успостављање одговарајућег одрживог односа између развоја војне инфраструктуре и осталих активности у простору, односно усклађивање посебне и осталих намена простора, отклањањем евентуалних конфликта који се могу појавити између унапређења постојеће и изградње нове војне инфраструктуре и њених утицаја на природне ресурсе, социо-демографске и привредне токове, као и на еколошке промене.

1.1.2. Садржај Просторног плана

На подручју Просторног плана доминирају шуме, шумско земљиште и други вегетацијом обрасли терени на око 112 km² (62 %), затим пољопривредно земљиште на око 63 km² (35%), док најмању површину, свега око 5 km² (3%) заузимају насеља и други антропогени терени у функцији насеља и инфраструктуре. Подручје Просторног плана пресеца инфраструктурни коридор X са следећим системима: државни пут Ia реда број 1 (аутопут E-75 деоница Ниш-граница Републике Македоније), међународна железничка пруга, оптички кабл и далековод 110 kV. Коридор укупне ширине од око 700 m пресеца

подручје Просторног плана у дужини од око 1,7 km и тангира његову западну границу у дужини од око 19 km.

Центар за обуку јединица за мултинационалне операције (у даљем тексту: Центар) је организацијска јединица Копнене Војске, у којем се обучавају и сертификају јединице предвиђене за упућивање у мировне операције, што је једна од мисија Војске Србије (ВС). Улога Центра је да обезбеди адекватне услове и обуку јединица у руковању наоружањем, тактичким и техничким радњама и процедурама, као и за извођење вежби и евалуацију јединица. Центар има национални значај са перспективом да постане јединствени регионални центар Партнерства за мир у којем ће се вршити обука јединица у условима коришћења модерних полигона, савремених учионица, тренажера и симулатора. У Центру се обављају послови који се односе на: планирање, организовање, координацију, контролу способности и евалуацију јединица Војске Србије и јединица из партнерских земаља региона и света које се могу ангажовати у мултинационалним операцијама. У Центру се спроводи обука и усавршавања јединица у смислу:

- колективне обуке и непосредне припреме јединица за упућивање у Мировне мисије;
- индивидуалне обуке кључног персонала јединица за Мировне мисије;
- евалуације и сертификације индивидуалне оспособљености кључног персонала и колективне обучености јединица Војске Србије и партнерских земаља за ангажовање у Мировним мисијама.

Планираним просторним развојем Базе „Југ” предвиђена је доградња постојећих капацитета комплекса специјалне намене „Цепотина” и „Вртогош”, изградња објеката на комплексу специјалне намене „Боровац”, као и просторно уређење полигона „Рујан”. За комплекс специјалне намене „Цепотина” планирано је унапређење постојеће инфраструктурне опремљености, а пре свега: повећање капацитета електроснабдевања и снабдевања водом, електронских комуникација, а перспективно и гасификација комплекса. Поред овога планирана је изградња хелидрома А категорије за војну употребу. На нивоу детаљне регулације биће обрађени комплекси специјалне намене „Вртогош” и „Боровац”. Уређење ових комплекса подразумева пре свега инфраструктурно опремање садржајима електроенергетске инфраструктуре и електронских комуникација. Просторно уређење полигона „Рујан” подразумева пре свега уређење постојећих некатегорисаних и локалних путева. На овом полигону, као и на већем делу подручја Просторног плана није предвиђена промена намене простора. За све комплексе биће утврђена зона заштите и режим коришћења простора.

Израдом Просторног плана обезбеђују се неопходни услови за уређење, доградњу и успостављање режима заштите и коришћења простора у обухвату Центра за обуку јединица за мултинационалне операције - База „Југ”. Спровођењем Просторног плана очекују се следећи општи ефекти:

- резервисање простора за реализацију мисије Центра;
- установљавање зона заштите и спровођењу режима зона заштите комплекса специјалне намене;
- одржавање функционалности, обезбеђење планираног развоја и унапређење свих инфраструктурних система који су у непосредном контакту са Центром;
- смањење негативних утицаја и ризика на насеља и становништво на подручју Центра и његовом непосредном окружењу.

- максимално очување и праћење утицаја активности Центра на биодиверзитет, природне ресурсе, природна и културна добра у његовом обухвату и непосредном окружењу.

Поред наведеног, унапредиће се постојећи позитиван финансијско-економски значај Центра на локалну заједницу и регион, с обзиром на потребе за различитим врстама услуга које је неопходно обезбедити за бројне активности обуке које се реализују и које ће се реализовати у Центру (исхрана, одржавање хигијене, приступ телекомуникацијама - интернету, угоститељске, хотелијерске, туристичке и друге услуге). Развој Центра и реализација великог броја активности у домену међународних и домаћих обука (конференције, семинари, радионице, курсеви и вежбе) представљаће значајан допринос привредном развоју локалних заједница, кроз велики број активности неопходних за подршку и квалитетну реализацију обуке у складу са светским стандардима које је потребно испунити, по моделу сличних центара за обуку широм света.

1.1.3. Циљеви Просторног плана

Основни циљ израде Просторног плана је искоришћавање постојећих и до сада неангажованих просторних потенцијала за остварење мисије Центра за обуку јединица за мултинационалне операције - База „Југ”, уз поштовање принципа одрживог просторног развоја.

Посебни циљеви обухватају, између осталог:

- обезбеђење просторних услова за изградњу, опремање и функционисање објеката у функцији обуке;
- интегрисање објеката и активности Базе „Југ” у окружење;
- стварање услова за јачање регионалне сарадње и позиције Републике Србије у погледу ангажовања у мировним операцијама;
- очување природе, природних вредности и животне средине; као и
- стварање услова за унапређење финансијско-економског значаја Центара на локалну заједницу и регион.

1.1.4. Однос према другим документима

Законом о Просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године („Службени гласник РС”, број 88/10), утврђено је да процес припреме и уређења територије за потребе одбране земље (оперативни циљеви) подразумева сталне активности на: прилагођавању укупне инфраструктуре на територији Републике Србије потребама одбране земље (усаглашавањем и прилагођавањем просторних и урбанистичких планова и пројеката великих техничких система и објеката од значаја за одбрану) и планирање и уређење система и елемената инфраструктуре одбране, које користе Министарство одбране и Војска Србије за реализацију својих активности и задатака. У складу са стратешким опредељењем, војна база, у организационом, функционалном и просторном смислу треба да буде основни елемент инфраструктуре одбране. Основно стратешко опредељење просторног планирања инфраструктуре одбране јесте рационална организација, уређење и коришћење простора у складу са дугорочним потребама Министарства одбране и Војске Србије и потенцијалима природних и створених вредности. Овим се постиже рационалније коришћење простора, као и постизање већег степена интегрисаности простора за потребе система одбране и простора посебне намене

у простор Републике у циљу стварање услова за дугорочни економски и социјални развој. За комплексе које користи Министарство одбране и Војска Србије и који су дугорочно перспективни, планирана је модернизација садржаја.

Уредбом о доношењу Регионалног просторног плана општина Јужног поморавља („Службени лист РС”, број 83/10), утврђене су специфичности одбране земље на подручју у обухвату Регионалног просторног плана. Уређење подручја Регионалног просторног плана за потребе одбране и заштите од ратних разарања заснива се на важећим прописима, ставовима, Условима и захтевима Министарства одбране. Значајан део подручја Просторног плана се налази у Копненој зони безбедности (делови територија општина Медвеђа, Врање, Бујановац и Прешево). На подручју Просторног плана присутни су објекти и комплекси од значаја за одбрану земље (перспективни објекти и комплекси) за које су утврђене зоне заштите и режими коришћења у виду забране и различите степене ограничења градње.

Стратегијом националне безбедности Републике Србије („Службени гласник РС”, број 88/09), утврђено је да се Република Србија залаже за регионалну сарадњу у областима заједничке обуке и ангажовања елемената система безбедности у мултинационалним операцијама. Војска Србије, у том смислу, развија способности за активан допринос изградњи повољног безбедносног окружења, партнерства и учешћа у мултинационалним операцијама са мандатом УН, као и за подршку цивилним властима у супротстављању претњама безбедности. Стратегијом националне безбедности Републике Србије утврђена је и опредељеност Републике да обнови традицију добрих односа са Сједињеним Америчким Државама и да ове односе унапређује у интересу консолидације, демократије, стабилности и просперитета на Западном Балкану.

Стратегијом одбране Републике Србије („Службени гласник РС”, број 88/09), утврђено је да Република Србија дозвољава привремено стационирање страних оружаних снага на својој територији само у оквиру мултинационалних операција, на основу резолуција ОУН и међународних уговора које је потврдила Народна скупштина Републике Србије, као и да је опредељена да делове својих оружаних снага ангажује на територијама страних држава само у оквиру мултинационалних операција, на основу резолуција ОУН и међународних обавеза, у складу са одлуком Народне скупштине Републике Србије и сходно опредељењу и интересима Републике Србије.

Законом о употреби Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама ван граница Републике Србије („Службени гласник РС”, број 88/09), су посебно уређени: употреба и припрема Војске Србије и других снага одбране за учешће у мултинационалним операцијама ван граница Републике Србије, права и обавезе надлежних органа и учесника у тим операцијама, финансирање трошкова учешћа и друга питања за извршавање мисија и задатака у очувању безбедности и мира у свету и пружању хуманитарне помоћи другим државама у кризним ситуацијама.

Протоколом о донацији између Министарства одбране Републике Србије и Министарства одбране Сједињених Америчких Држава, у оквиру фонда за Мировне операције (Peacekeeping Operations - РКО) намењена су финансијска средства регионалном центру за обуку јединица за мултинационалне операције – База „Југ” коју чине полигони за обуку у извођењу војних операција у градским срединама и за пролазак конвоја кроз појас са импровизованим експлозивним направама.

1.2 Преглед постојећег стања и квалитета животне средине

Приликом израде Стратешке процене утицаја потребно је дати преглед постојећег стања и квалитета природне и животне средине на подручју за које се Извештај односи, јер карактеристике постојећег стања представљају основу за свако истраживање проблематике животне средине на одређеном простору. Квалитет животне средине је сагледан као један од основних критеријума за уравнотежен и одржив развој. Основне карактеристике постојећег стања за потребе овог истраживања дефинисане су на основу расположивих података и доступне стручне и научне литературе.

1.2.1. Природни комплекс

Рељеф. На подручју Просторног плана заступљен је планинско-долинско-котлински рељеф. Подручје обухвата средишњи део Врањско-бујановачке котлине, део композитне долине горњег тока реке Јужне Мораве, планинске венце у северном делу (вис Китка 1.295 m.n.v.) и делове Рујан планине на југу и југоистоку. Изразити део равничарских површина оличен је иницијалним делом Врањске котлине.

Геолошке карактеристике. Подручје се налази на граници Родопске масе и Вардарске зоне и изграђено је од стена различитог порекла. Најзаступљенији су кристаласти шкриљци, гранити, седиментне стене, а присутне су и вулканске творевине. Распрострањење кристаластих шкриљаца доњег комплекса присутно је на читавом простору. Гранити су представљени присуством Бујановачког гранитног масива, који има доминантно простирање ван пружања Врањско – Бујановачке котлине. Од вулканских појава присутни су горњо - еоценски седименти и вулканити. Седиментне творевине су заступљене у Криворечком басену на потезу од Муховца до Малог Трновца, и у троуглу између Бујановца, Трновца и Српске Куће. Алувијалне наслагае су развијене дуж већих речних токова, а највеће распрострањење достижу дуж токова Моравице и Јужне Мораве. Делувијалних наслага има код Муховца у долини Муховске реке и у долини Моравице код Биљаче.

Геолошки ресурси. Од минералних сировина на подручју Просторног плана издвајају се појаве метала откривене на локалитетима Несалца (калај и волфрам) и Биљача (калај). У Боровцу и Самољници се налазе лежишта руде кварцно-фелдспатског мусковита од које се прави фелдспат, лискун и кварцни песак у РП „Фелдспат“ д.о.о. Бујановац. У коритима речних токова Јужне Мораве и Љиљанске реке, врши се неконтролисана експлоатација песка и шљунка која у великој мери угрожава екосистем река и деградира околно пољопривредно земљиште. Термоминералне воде се појављују у већим количинама код насеља Раковац, Левосоје, Божињевац, Жужељица и Љиљанце. Температура термалне воде износи 42°C.

Инжењерско – геолошке и сеизмолошке карактеристике. Издвајају се следеће врсте стена: магматске површинске стене (вулканити), магматске дубинске стене (плутонити), кристаласти шкриљци, флиш и флишолике творевине, пелити и флувијални седименти. Најважнију улогу има алувијални нанос, јер је на њему изграђен град Бујановац са околним привредним објектима. При површини се налазе слабо консолидовани материјали, слабе носивости, који у комбинацији са плитком подземном водом од 0,3-0,8m дају неповољне услове за фундирање. Подручје се карактерише изразито високим нивоом сеизмичности. Територија улази у три зоне основног степена опаженог интензитета сеизмичности по MCS скали са вредношћу основног степена од 7° и обухвата како подручје северно од линије Брезница – Муховац, тако и подручје Козјака лево од протока реке Пчиње. Друга зона представља територију са вредношћу основног

степен од 8° и налази се ван долињско–котлинског дела општине Бујановац. Трећа зона обухвата оне делове који леже у Врањско– Бујановачкој котлини и у долинама осталих већих водотокова. Вредност основног степена интензитета сеизмичности ових подручја износи 9° по MCS скали.

Педолошке карактеристике. Издајају се следећи типови земљишта: рецентни алувијални наноси, делувијални наноси, смеђе земљиште, смоница, кисело смеђе и подзоласто земљиште. Највеће распрострањење имају кисела смеђа и подзоласта земљишта. Ова земљишта се најчешће налазе под шумом (буква и храст), а као њивска земљишта добра су за производњу ражи и кромпира. Рецентни алувијални наноси други је тип земљишта по заступљености, алоцирани су у Врањско – Бујановачкој котлини и долинама реке Моравице, Биначке Мораве и Кршевице. Делувијална земљишта су продукт јаких ерозионих процеса, а заступљена су по ободу Врањско – Бујановачке котлине и дуж пружања долине реке Моравице. Смеђе земљиште присутно је у горњем сливу реке Кршевице, односно око Кленика, као и североисточно од овог насеља према Врању. Смоница је заступљена у долини Муховско – Брезничке реке.

Хидрографске карактеристике. Кроз подручје Просторног плана протичу следеће реке: Моравица, Љиљанска, Бујановачка, Богдановачка, Давидовачка (Вртогошка), Катунска и Дубничка река. Водотоци на подручју Плана су II реда и бујичног карактера. Река Моравица је заједно са другим притокама Јужне Мораве (Биначка Морава, Трновачка и Кршевичка река - ван подручја Просторног плана) обухваћена је Оперативним планом одбране од поплава на сектору М11. На Моравици, кроз подручје Плана изграђени су леви и десни одбрамбени насипи од ушћа у Јужну Мораву.

Климатске карактеристике. Простор карактерише умерено континентална клима са преовлађујућим обележјима жупне климе. Подручје се одликује топлим, сувим и сунчаним летом са око 250-300 сати сијања сунца у току летњих месеци, и нешто хладнијим зимама. Просечна годишња температура ваздуха у Бујановцу износи 10,6°C, при чему седам месеци имају просечну температуру изнад 10°C, док су остали месеци хладнији, са просечним температурама испод 10°C. Годишњи ток релативне влажности указује да Бујановац има умерену влажност ваздуха чија просечна годишња вредност износи 77%. Преовлађујући ветрови у погледу снаге ветра долазе из смера североистока, севера, истока и северозапада, што је последица доминантног утицаја околних планина, превоја и речних усека који каналишу ветар у наведеним правцима. Јаки и олујни ветрови се ретко појављују у овом крају. Просечна годишња количина падавина износи 646 mm. Највећа количина воденог талога излучује се у току пролећа и лета, са максимумом у јуну (68 mm), док се најмања количина падавина излучује у августу (42mm).

Пољопривредно земљиште. Према расположивим подацима, на подручју Просторног плана пољопривредно земљиште заузима 53 km², што је 30% укупне територије. Најплодније површине смештене су у долини Јужне Мораве и њених саставница, али је то простор који је најпогоднији за обављање свих активности, па су исте делимично заузеле изграђеним објектима и комуникацијама. Што се тиче квалитета земљишта, заступљена су земљишта од друге до седме катастарске класе. У долињском појасу преовлађују друга и трећа класа, док већи део територије, махом брдско-планинског карактера, покривају пета, шеста и седма класа. Најповољније земљиште за аграрну производњу лоцирано је у долини река, које је најквалитетније и најплодније, где су и лоциране њиве и вртови. Ту су пољопривредници оријентисани на ратарску и повртарску производњу. Земљиште на брдско-планинском терену је лошијег квалитета.

Шуме, шумско земљиште и станишта дивљачи. Подручје просторног плана обухвата пет газдинских јединица и то на територији града Врања - ГЈ „Карпина” у целости и делове ГЈ „Трновачка река”, „Зарбинска река” и „Гранична шума” и на територији општине Бујановац - већи део ГЈ „Рујан”. Укупна површина обухваћених државних шума и шумског земљишта је око 5.040 ha. Северни део планског подручја је шумовитији од јужног дела и са квалитетнијим шумама. На њему, у састојинском погледу, преовлађују шуме букве и храста китњака, са мањим површинама обраслим шумама храста сладуна и још мањим, под шумама цера, брезе, јасике и багрема. На јужном делу нема букве и китњака већ само шуме храста сладуна и шуме брезе, јасике и багрема. Знатне површине државних шума су под вештачки подигнутим састојинама црног бора, мање тополе и смрче. У оквиру наведених газдинских јединица, посебно у ГЈ „Рујан”, висок је удео шибљака и обешумљених терена обухваћених процесима јаке и ексцесивне ерозије. Однос обраслих и необраслих површина на подручју просторног плана је 85%:15%. Очуване састојине обухватају око 55% државних шума, разређене 21% и девастиране 24%. Претежна намена шума је заштитна, укључујући и заштиту земљишта од ерозије, и производња техничког дрвета. Око 30% шумских површина чине шуме сопственика, којих је више на јужном делу подручја просторног плана. Шумски ресурси представљају потенцијал одрживог развоја који је потребно очувати и активирати кроз одмерену експлоатацију шумских производа, пре свега дрвета, коришћење шума за научно-истраживачке, образовно-васпитне, спортско-рекреативне, ловне и друге сврхе, организовано коришћење осталих шумских производа (јестивих гљива, лековитог биља, сакупљање и откуп шумских плодова, пужева и др. као и производња ђумура), побољшање бројности дивљачи у ловиштима и др. Шумарство се сусреће са различитим ограничењима, као што су: недовољно регулисан правни статус површина под шумом; непознавање потпуног стања приватних шума; потреба преиспитивања унутрашњих граница појединих наменских целина; појаве непланског коришћења шума (посебно у пограничним и периферним деловима); екстензиван однос према шуми у фази неге, заштите и коришћења; недовољно увећање шумског фонда; појава процеса сушења стабала посебно у састојинама храста китњака; недовољна компатибилност са секторским плановима (из области водопривреде, туризма и др.) и др. Према степену угрожености од пожара, на првом месту су четинарске културе (I и II степен угрожености) а најмање су угрожене састојине букве, шикаре, шибљаци и чистине (V и VI степен). Планска решења која се односе на изградњу инфраструктурних и других објеката неће изазвати значајније захвате у шумама, како у просторном погледу, тако и по обиму уклањања шумске вегетације и сече дрвне масе. У складу са меродавним одредбама Закона о шумама („Службени гласник РС”, бр. 30/10, 93/12 и 89/15), уколико дође до промене намене шумских површина извршиће се потребне измене и допуне основа газдовања шумама. Газдовање шумама односно заштита, гајење и коришћење шума обављаће се у складу са Законом о шумама, подзаконским актима и постојећим планским документима донетим на основу тог закона.

На подручју се налазе два ловишта: „Јужна Морава”, на територији Врања, површине 824 ha и „Рујан”, на територији општине Бујановац, површине 458 ha. Главне врсте ловне дивљачи су дивља свиња, срна, зец, фазан и јаребица. Карактеристичне животињске врсте овог подручја су: куна златица, веверица, дивља мачка, вук, ласица, зец и дивља свиња (сисари); птице певачице и грабљивице; гуштери, змије и корњаче (гмизавци); сом, шаран, мрена, скобаљ, кркуша, клен, штука и бабушка(рибе).

1.2.2. Природна и културна добра

Природна добра. На подручју Просторног плана нема природних добара која сходно одредбама Закона о заштити природе („Службени гласник РС” бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка и 14/16) имају својство заштићеног подручја. Просторни план обухвата део планине Рујан која представља еколошки значајно подручје установљено Уредбом о еколошкој мрежи („Службени гласник РС”, број 102/10) као међународно значајно подручје за биљке (IPA/ImportantPlantArea). Такав флористички значај ове планине условљен је налазима читавог низа биљака крајње угрожених и ретких у Србији или, чак, глобално угрожених (рујански шафран, медунолика дивља кана, крестаст кахрис, паласов шафран, чекињаста селивка, густо таласиње, пољски кукурек, оливиеров шафран, више врста из рода *љубичица* и др.), највећим делом у атарима села Стрезовце, Маминце, Славујевац и Свињиште, у близини границе према Македонији, изван границе просторног плана. Граница овог еколошки значајног подручја споменутом уредбом графички је оквирно приказана на прегледној карти и у даљем поступку који је том уредбом прописан биће детаљно одређена и вероватно коригована у односу на садашњу. Уредбом о еколошкој мрежи установљени су и еколошки коридори од међународног значаја у Републици Србији, а међу њима је и водоток Јужне Мораве са обалским појасем у природном и блиско-природном стању, који се на подручју просторног плана пружа на дужини око 4,5 km, у атару села Давидовац и Српска Кућа. У атару села Левосоје, у алувијалној равни Моравице, идентификован је локалитет мочварне ливаде који припада станишту типа *централнобалканске слатине и слане степе* који је Правилником о критеријумима за издвајање типова станишта, о типовима станишта, осетљивим, угроженим, ретким и за заштиту приоритетним типовима станишта и о мерама заштите за њихово очување („Службени гласник РС”, број 35/10) утврђен у рангу *за заштиту приоритетних типова станишта*. То су природна или полуприродна станишта која се налазе у опасности од ишчежавања са територије Републике Србије, као и станишта која представљају изузетан пример репрезентативних типова станишта континенталног, панонског и алпског региона у складу са међународном класификацијом, за које су потребне посебне мере заштите. *Централнобалканске слатине и слане степе* су у Србији ретка станишта, приоритетна су као будућа подручја НАТУРА 2000 и веома осетљива. Ово станиште није ближе просторно одређено, на детаљној картографској подлози и на нивоу катастарске парцеле, сходно одредбама Закона о заштити природе, али се на основу графичког прилога у акту о условима заштите природе локалитет налази изван границе просторног плана. Планска решења, начелно, не индикују промене природне и полуприродне вегетације еколошки значајног подручја планине Рујан и еколошког коридора Јужне Мораве, посебно због чињенице да су налазишта/станишта популација већине угрожених и у другом погледу значајних биљних врста идентификована изван граница просторног плана и да су кључни објекти инфраструктурног коридора у домену долине Јужне Мораве већ планирани, пројектовани или изграђени. Просторни план наслеђује и преузима релевантне циљеве заштите природних вредности утврђене регионалним и општинским просторним плановима, а посебно оне који се односе на идентификацију станишта од значаја за заштиту европске дивље флоре и фауне по програму НАТУРА 2000, очување и одржавање разноврсности дивље флоре и фауне и њено повећање реинтродукцијом несталих аутохтоних врста животиња и биљака, очување станишта, јачање, бројчано снажење и просторно ширење популације ретких, угрожених и критично угрожених (на ивици опстанка) биљних и животињских врста, конзервацију делова подручја у затеченом стању, ради заштите интегритета и спонтаног функционисања њиховог укупног природног комплекса, у научне, образовне и културне потребе, очување, презентацију и одрживо коришћење места, природних објеката и

појава који својим обележјима представљају истакнуте, ретке и привлачне вредности гео-наслеђа и очување старих, по димензијама и врсти репрезентативних и у другом погледу значајних стабала дрвећа и њихових групација; очување разноврсности и природне или мало измењене слике предела, унапређење његове чистоће и уређености у зонама и коридорима становања, саобраћаја, привредних активности и рекреације, одрживо коришћење предеоних, биолошких и других вредности и ресурса подручја, имајући првенствено у виду добробит локалне заједнице, као и уживање и одмор посетилаца у природи. На територији општине Бујановац у границама предметног Просторног плана налазе се, осим на обалама Прешевске Моравице још 4 локације са халофитама које расту на умерено-заслањеној подлози. То су две локације у Божињевцу око изворишта минералне воде у самом селу Божињевцу (Божињевац 1) и у Излетничком насељу Кисела вода (Божињевац 2). Истраживања су обављена у току 2013. године и подаци су још увек у фази обраде. Друге две локације су у селу Љиљанце, и то: једна поред старог извора минералне воде у центру села, а друга поред Фабрике минералне воде „Хеба“ са десне стране локалног пута Љиљанце-Кошарно, на излазу из Љиљанца према Кошарну. Истраживања је вршила проф. др Зора Дајић-Стевановић, шеф Катедре за агроботанику на Пољопривредном факултету Универзитета у Београду. Подаци о биљкама сакупљеним на овим локацијама постоје и у Служби за заштиту животне средине у Општини Бујановац.

Непокретна културна добра. На основу аката о условима чувања, одржавања, коришћења и утврђеним мерама заштите културних добара и добара која уживају претходну заштиту, које су издали Републички завод за заштиту споменика културе и Завод за заштиту споменика културе Ниш, установљено је да на подручју просторног плана нема утврђених непокретних културних добара. Добра која уживају претходну заштиту, односно евидентирани археолошки локалитети, и објекти народног градитељства су бројни, али не налазе се на микролокалитетима који су предвиђени за посебну намену. Сходно условима надлежних установа заштите, у дефинисању планских решења која се односе на изградњу инфраструктурних и других објеката, намену простора и правила и мере уређења водило се рачуна да се не угрози, пре свега, интегритет места на којима су евидентирани археолошки локалитети с обзиром на њихов дисперзиван размештај на подручју плана, претежно изван урбанизованих делова насеља, у којима су предвиђени и садржаји основне планске намене. Основни циљ у домену заштите културних добара је даље истраживање археолошких локалитета, њихова формална заштита односно утврђивање/проглашење за непокретна културна добра заједно са меродавним просторним окружењем, односно заштићеном околином, предузимање мера техничке заштите и презентације. Археолошки локалитети представљају важан сегмент културног наслеђа, а због чињенице да се о њиховим својствима, хронологији и значају може са сигурношћу говорити тек на основу спроведених систематских археолошких истраживања или претходних сондажних истраживања, неопходно је обезбедити археолошки надзор током извођења земљаних радова у њиховој близини.

Евидентирани објекти народног градитељства због свог положаја нису под утицајем планских решења изградње и уређења простора. Ипак, планска препорука је да све активности на уређењу простора треба изводити тако да својим постојањем не угрожавају непокретно културно добро, нити да својим карактером, обликом или габаритом доминирају над њима. Сходно Закону о културним добрима, надлежна установа заштите културних добара ће у поступку израде документације за изградњу објеката и уређење простора посебним актом утврдити конкретне услове чувања,

коришћења и одржавања, као и услове за предузимање конкретних мера техничке заштите за свако поједино непокретно културно добро или добро под претходном заштитом за које се у поступку израде те документације утврди да може трпети значајне неповољне утицаје услед планираних радова.

1.2.3. Квалитет животне средине

Главни извори загађивања *ваздуха* су индивидуална ложишта домаћинства, саобраћај, шумски и пољски пожари на дивљим депонијама и поједини индустријски загађивачи. Загађење ваздуха доминантно је на подручју урбаних центара (Бујановац и Врање), што је доказано на основу биолошких индикатора (лишајеви - показатељи чистоће ваздуха, налазе се на удаљености око 5 km од Бујановца).

Загађивање *површинских и подземних вода* последица је низа фактора, и то услед: упуштања непречишћених комуналних отпадних вода из насеља у природне реципијенте без одговарајућег третмана; не изграђености канализационе инфраструктуре, односно непрописно изграђених септичких јама. Река Биначка Морава оптерећена је комуналним отпадним водама са подручја општине Косовска Каменица, али последње мерење квалитета воде је вршено 1999. године. На излазу са територије општине Бујановац (профил „Ристовац“) РХМЗ једном месечно врши мерење квалитета воде реке Јужне Мораве. У току летњих месеци, вода има квалитет III класе бонитета, а тек у зимским месецима припада II класи бонитета. Извориште водоснабдевања градског подручја (у алувиону Јужне Мораве), због чега постоји сталан ризик од његовог угрожавања загађивачима.

Квалитет *земљишта* није угрожен у значајнијој мери, осим локалитета у насељима Боровац и Братоселце, где је земљиште угрожено осиромашеним уранијумом током бомбардовања. Међутим, програмом испитивања које је дефинисала Агенција за заштиту од јонизујућег зрачења и нуклеарну сигурност Србије и Извештајем из 2015. године констатовано је да на наведеним локацијама није утврђено присуство осиромашеног уранијума. На подручју Просторног плана постоје четири локације на територији општине Бујановац за које се сумња да су загађене групама мина и касетном субмуницијом и то: „Равно Бучје“, „Демирска махала 1“ и „Демирска махала 2“ (к.о. Равно Бучје), „Ђорђевац“ (к.о. Ђорђевац и к.о. Дубница), и „Боровац“ (к.о. Боровац и к.о. Самољица). Ове површине су обележене знацима опасности. Посебан проблем је локација „Боровац“ која је контаминирана муницијом са осиромашеним уранијумом (остаци од бомбардовања 1999. године). Значајнији извори загађивања земљишта су неуређене депоније и сметлишта комуналног отпада, односно објекти изграђени ван граница грађевинских рејона насеља, на пољопривредном земљишту високих бонитетних класа. У мањој мери, деградацији земљишта доприносе депозиција седиментних материја из ваздуха и саобраћајна фреквенција дуж државних путева I и II реда. У сеоским насељима значајан извор загађивања земљишта представљају септичке јаме и упојни бунари. Земљиште у околини бројних мањих водотокова је плавлено у периоду поводња, али и угрожено ерозионим процесима.

Иако нема систематског праћења нивоа и учесталости *буке*, као и праћења утицаја наздравље људи, евидентно је одсуство значајнијих извора који кумулативно продукују акустично загађење. Евентуална прекорачења дозвољених нивоа буке краткотрајног су интензитета, и претежно се односе на буку пореклом од друмског саобраћаја дуж државног пута I реда Е-75 (део Бујановца у непосредној близини Аутопута и комплекс Бујановачке Бање).

Евакуација *чврстог отпада* и чишћење мањих депонија, тј. санација сметлишта не одвија се на задовољавајућем нивоу, а третман опасног отпада не врши се у складу са законском регулативом. Комунални и остали отпад одлаже се на општинску депонију североисточно од Бујановца (око 500 m ваздушне линије од Бујановца, површине око 3 ha). Са друге стране, на подручју града Враћа постоји санитарна депонија „Метерис“.

Подрује је угрожено у погледу *ерозивних и бујичних процеса* (посебно у брдско – планинским деловима Општине где је заступљена ексцесивна и јака ерозија).

Јонизујуће зрачење није изражено у значајнијој мери, осим на локацијама у насељима Боровац и Братоселце које су контаминирани муницијом са осиромашеним уранијумом (остаци од бомбардовања 1999. године). Међутим, пронађени пројектили, контаминирано земљиште и сав радиоактивни материјал је сакупљен и чува се у складишту радиоактивног отпада у ЈП „Нуклеарни објекти Србије“. Поред тога, сваке године се континуирано, у оквиру редовног програма мониторинга радиоактивности, контролише радиоактивност свих параметара животне средине на деконтаминираним локацијама на којима је било дејстава муницијом са осиромашеним уранијумом.

У близини подручја Просторног плана налази се Seveso постројење/комплекс нижег реда „Симпен“ д.о.о. Бујановац. Планским документима на локалном нивоу треба прописати смернице и правила коришћења простора који се налази у утицајном подручју комплекса, у складу са релевантном легислативом.

1.2.4. Насеља и становништво

Мрежа насеља. У обухвату Просторног плана налази се 19 насеља сеоског типа. На територији града Враћа налази се 7 насеља (Вртогош, Бели Брег, Дубница, Катун, Миливојце, Честелин, Давидовац), док се у општини Бујановац налази 11 насеља: Богдановац, Доње Ново Село, Неговац, Себрат, Биљача, Божињевац, Боровац, Жужељица, Лукарце, Љиљанце и Самољица.

Демографски развој. На подручју Просторног плана, који обухвата око 0,2% територије Републике Србије живи (2002.) око 9.769 становника што чини 0,13% популације Републике. Како у резултатима пописа из 2011. године нису дати подаци о броју становника за територију општине Бујановац, због упоредивости података, у овој анализи смо користили резултате пописа из 2002.године. У односу на 1948. годину, на подручју Просторног плана број становника је смањен за 13,5% (у апсолутном износу са 11.298 на 9.769 становника). У истом периоду је број домаћинстава повећан за 23,9% (у апсолутном износу са 1.776 на 2.200), док је просечна величина домаћинства смањена (са 6,4 на 4,4 чланова по домаћинству). Просечна густина насељености износи око 54,7 ст/км² (2002.), што је далеко изнад Републичког просека (98 ст/ км²), с тим да густине насељености знатно варирају по насељима (Самољица 125,42 ст/ км², Честелин 2,72 ст/км², док је Ђорђевац ненасељен). У структури становништва доминира аутохтоно становништво (64,5%), док досељено становништво чини 35,5% укупног становништва, при чему је највећи број становништва досељен са територије исте општине (19,1%) и са територије других општине Републике Србије (12,2%). Полна структура становништва указује на нешто веће учешће мушког становништва (50,9%) у односу на женску популацију (49,1%). Старосна структура становништва је повољна будући да чак 32% становништва на подручју Просторног плана спада у категорију становника млађег од

19 година (3.121 становник), док је учешће популације становништва 60 и више година у укупном становништву свега 18,2% (1.781 становник). Просечна старост становништва износи 39,4 године: за мушку популацију 38,2, док за женску износи 40,8. Према стадијуму демографске старости популација спада у категорију „демографски старо“ становништво. И поред релативно повољне старосне структуре становништва, демографски потенцијал није оптимално искоришћен будући да је од укупног радно-способног становништва (5.842 становника), активно 42,7% (4.166) укупног становништва, односно 71,3% радно-способног становништва. Од укупног броја активног становништва 82,5% (3.435) спада у активно становништво које обавља занимање, док је у категорију издржаваног становништва 46,5% укупног становништва. На подручју Просторног плана је регистровано 10 етничких група. Најмногобројнија је српска етничка заједница (56,4%), затим албанска (41,1%), док остале етничке заједнице (Роми, Бугари, Бошњаци, Македонци и др.) учествују кумулативно са свега 2,5 %.

Социјални развој. На подручју града Врања основно образовање обавља се путем осморазредне школе „1. мај Вртогош“ у Вртогошу и истурених одељења: осморазредног одељења у Дубници и четвороразредних одељења у Катуну и Давидовцу. На подручју општине Бујановац основно образовање обавља се путем осморазредних одељења у Биљачи и Самољци и четвороразредних одељења у насељима Боровац, Богдановац, Себрат и Љиљанце. Здравствена заштита обавља се путем амбуланти у Вртогошу и Дубници на територији града Врања и амбуланте у Биљачи на подручју општине Бујановац. Објекти домова културе присутни су у Вртогошу и Дубници, у лошем су грађевинском стању и ван функције.

1.3.Разматрана питања и проблеми заштите природе и животне средине и разлози за из остављање одређених питања из поступка СПУ

Критеријуми за утврђивање могућности значајних утицаја на животну средину планова и програма садржани су у Прилогу I Закона о стратешкој процени утицаја. Заснивају се на: карактеристикама плана/програма и карактеристикама утицаја.

У конкретном случају, поред наведених критеријума, посебно је важна идентификација проблема заштите животне средине на простору који је под директним утицајем планираних активности и анализа могућих импликација наведених активности на квалитет животне средине, а посебно на:

- квалитет основних чинилаца животне средине: ваздух, воду, земљиште,
- природна и културна добра,
- здравље становништва.

Извештај о стратешкој процени може се изјаснити о томе зашто поједина питања из области заштите животне средине нису била меродавна за разматрање. У конкретном случају може се говорити о изостанку детаљније процене утицаја појединачних објеката и активности на нивоу техничко-технолошке анализе, с обзиром да за такву анализу није постигнут одговарајући ниво детаљности у Просторном плану. Такав ниво детаљности биће могуће достићи приликом разраде Просторног плана на нивоу у пројектно-техничке документације за сваки планирани објекат. У том контексту, стратешка процена се доминантно базирала на процени трендова у животној средини насталих као последица планираних активности. Остали утицаји, као и прекогранични утицаји, нису били предмет СПУ.

1.4. Претходне консултације са заинтересованим органима и организацијама

У току израде Просторног плана и СПУ извршене су консултације и прибављени су услови релевантних државних институција, од којих су са аспекта заштите животне средине посебно значајни услови Министарства пољопривреде и заштите животне средине, Завода за заштиту природе Србије и ЈП Србијашуме.

2. ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ СТРАТЕШКЕ ПРОЦЕНЕ И ИЗБОР ИНДИКАТОРА

Према члану 14. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину општи и посебни циљеви стратешке процене дефинишу се на основу захтева и циљева у погледу заштите животне средине у другим плановима и програмима, циљева заштите животне средине утврђених на нивоу Републике и међународном нивоу, прикупљених података о стању животне средине и значајних питања, проблема и предлога у погледу заштите животне средине у плану или програму. На основу дефинисаних циљева врши се избор одговарајућих индикатора који ће се користити у изради стратешке процене.

2.1. Општи циљеви стратешке процене

Општи циљеви стратешке процене (Табела 2.1) дефинисани су на основу захтева и циљева у погледу заштите животне средине у другим плановима и програмима, циљева заштите животне средине утврђених на нивоу Републике и циљева у области заштите животне средине релевантних секторских докумената. На основу захтева и циљева у погледу заштите животне средине наведених у плановима и стратегијама дефинисани су општи циљеви СПУ који се доминантно односе на следеће области животне средине: заштита основних чинилаца животне средине и одрживо коришћење природних вредности са циљем смањивања притисака од људских активности.

2.2. Посебни циљеви стратешке процене

За реализацију општих циљева утврђују се посебни циљеви стратешке процене у појединим областима заштите. Посебни циљеви стратешке процене (Табела 2.1) представљају конкретан, делом квантификован исказ општих циљева дат у облику смерница за промену и акција уз помоћ којих ће се те промене извести. Посебни циљеви стратешке процене чине, првенствено, методолошко мерило кроз које се третирају/проверавају ефекти плана/програма на животну средину. Они треба да обезбеде субјектима одлучивања јасну слику о суштинским утицајима на животну средину, на основу које је могуће донети одлуке које су у функцији заштите животне средине и реализације основних циљева одрживог развоја.

2.3. Избор индикатора

Република Србија је 2008. године усвојила Националну стратегију одрживог развоја („Службени гласник Републике Србије“, бр. 57/08) којом су дефинисани принципи и приоритети одрживог развоја и 76 индикатора да прате напредак Србије ка одрживом развоју. Ови индикатори су изабрани из сета индикатора УН, али се сви индикатори не прате у Србији. Индикатори су дефинисани и у Закону о Просторном плану Републике Србије („Службени гласник Републике Србије“, бр. 88/10). Такође, Правилник о Националној листи индикатора заштите животне средине („Службени гласник Републике Србије“, бр. 37/2011) прописује листу индикатора који се односе на животну средину који су овде коришћени. Индикатори Стратешке процене утицаја (Табела 2.1) су изабрани у складу са напред наведеним циљевима СПУ, а на основу индикатора Просторног плана Републике Србије и Стратегије одрживог развоја Републике Србије, а који су у складу са „Основним сетом УН индикатора одрживог развоја“. Овај сет индикатора заснован је на концепту „узрок-последница-одговор“.

Табела 2.1. Избор општих и посебних циљева СПУ и избор релевантних индикатора у односу на рецепторе животне средине

Област СПУ	Општи циљеви СПУ	Посебни циљеви СПУ	Индикатори
ВОДА	Заштита и очување квалитета површинских и подземних вода	- Заштитити површинске и подземне воде	- Промена квалитета површинских и подземних вода као последица реализације планираних активности
ВАЗДУХ	Смањити ниво штетних материја у ваздуху	- Смањити изложеност становништва штетним материјама из ваздуха	- Број становника изложеног загађујућим материјама из ваздуха
ЗЕМЉИШТЕ	Заштита и одрживо коришћење шумског и пољопривредног земљишта	- Заштитити шумско и пољопривредно земљиште - Смањити контаминацију земљишта	- Промена површина шумског и пољопривредног земљишта (ha) - Површина земљишта угроженог ерозивним процесима (ha) - Удео контаминираних површина као последица НАТО бомбардовања
СТАНОВНИШТВО И ЉУДСКО ЗДРАВЉЕ	Заштита становништва и људског здравља	- Заштитити становништво и људско здравље	- Број становника изложеног индиректном или индиректном дејству контаминираних површина које су последица НАТО бомбардовања - Учесталост обољења која се могу довести у везу са контаминираним површинама које су последица НАТО бомбардовања - Број становника изложеног повишеном нивоу буке - Број становника потенцијално угрожених ерозијом и бујицама
ПРИРОДНЕ ВРЕДНОСТИ	Заштита и очување биодиверзитета и геодиверзитета	- Заштитити биодиверзитет и геодиверзитет	- Близина и врста активности које могу утицати на биодиверзитет и геодиверзитет њихов интензитет и учесталост
КУЛТУРНА ДОБРА	Очувати културна добра	- Заштитити културна добра	- Број и значај заштићених непокретних културних добара који су под утицајем планираних активности

Табела 2.2. Ознаке посебних циљева СПУ

ред.бр.	Циљ СПУ
1.	Заштити површинске и подземне воде
2.	Смањити изложеност становништва штетним материјама из ваздуха
3.	Заштитити шумско и пољопривредно земљиште
4.	Смањити контаминацију земљишта
5.	Заштити становништво и људско здравље
6.	Заштитити биодиверзитет и геодиверзитет
7.	Заштитити културна добра

У односу на посебне циљеве СПУ приказане у табели 2.2. извршена је евалуација планских решења (табела 3.4). Евалуација је базирана на примени мултикритеријумске квалитативне процене.

3. ПРОЦЕНА МОГУЋИХ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

Циљ израде стратешке процене утицаја на животну средину је сагледавање могућих негативних утицаја/трендова на квалитет животне средине и предвиђање смерница за њихово смањење, односно довођење у прихватљиве оквире не стварајући конфликте у простору и водећи рачуна о капацитету животне средине на посматраном простору. Процена утицаја Просторног плана, односно планских решења, извршена је у наставку

3.1. Евалуација карактеристика и значаја утицаја стратешких опредељења

У наставку СПУ извршена је евалуација значаја, просторних размера и вероватноће утицаја планских решења на животну средину. Значај утицаја процењује се у односу на величину утицаја и просторне размере на којима се може остварити утицај. Утицаји планских решења према величини промена се оцењују бројевима од -2 до +2, где се знак минус односи на негативне, а знак плус за позитивне промене (Табела 3.1).

Табела3.1. Критеријуми за оцењивање величине утицаја

Величина утицаја	Ознака	Опис
Већи	- 2	У већој мери нарушава животну средину
Мањи	- 1	У мањој мери нарушава животну средину
Нема утицаја	0	Нема директног утицаја или нејасан утицај
Позитиван	+1	Мање позитивне промене у животној средини
Повољан	+2	Повољне промене квалитета животне средине

У табели 3.2. приказани су критеријуми за вредновање просторних размера утицаја.

Табела 3.2. Критеријуми за вредновање просторних размера утицаја

Значај утицаја	Ознака	Опис
Регионални	Р	Могућ утицај на регионалном нивоу
Општински	О	Могућ утицај на општинском нивоу
Локални	Л	Могућ утицај локалног карактера

У табели 3.3. приказани су критеријуми за процену вероватноће утицаја.

Табела3.3. Скала за процену вероватноће утицаја

Вероватноћа	Ознака	Опис
100%	С	Утицај изванредан
више од 50%	В	Утицај вероватан
мање од 50%	М	Утицај могућ

Додатни критеријуми могу се извести према времену трајања утицаја - привремено-повремено (П) и дуготрајни (Д) ефекти. На основу свих наведених критеријума врши се евалуација значаја идентификованих утицаја за остваривање циљева СПУ.

Табела 3.4. Планска решења у Просторном плану обухваћена проценом утицаја

Сектор	Планска решења
Изградња нових садржаја и објеката у комплексу База „Југ“ – „Цепотина“	Изградња хелидрома
	Унапређење инфраструктуре
Проширење постојећег комплекса „Горњи Вртогош“, чиме се формира нови комплекс „Вртогош“	Експропријација шумског и пољопривредног земљишта
	Инфраструктурно опремање са регулацијом дела Вртогошке реке
Формирање и уређење комплекса „Боровац“	Експропријација шумског и пољопривредног земљишта
	Уређење саобраћајница
	Уређење канала за одвођење атмосферских вода
	Изградња трафостаница 10/0,4kV
Формирање и уређење маневарског простора са полигоном „Рујан“	Формирање и уређење маневарског простора без изградње објеката и инфраструктуре
Успостављање зона заштите свих комплекса специјалне намене и утврђивање режима коришћења, уређења и грађења	Зона забрањене градње
	Зона ограничене градње
	Зона контролисане градње

У табели 3.4. извршен је избор планских решења која ће бити укључена у процес мултикритеријумске евалуације (табела 3.5, 3.6, 3.7, 3.8 и 3.9.)

ред.бр.	Циљ СПУ
1.	Заштити површинске и подземне воде
2.	Смањити изложеност становништва штетним материјама из ваздуха
3.	Заштитити шумско и пољопривредно земљиште
4.	Смањити контаминацију земљишта
5.	Заштити становништво и људско здравље
6.	Заштитити биодиверзитет и геодиверзитет
7.	Заштитити културна добра

Табела 3.5. Процена величине утицаја Просторног плана на животну средину

Планска решења	Циљеви СПУ						
	1	2	3	4	5	6	7
Изградња хелидрома	0	0	0	0	-1	-1	-1
Унапређење инфраструктуре	+2	0	0	+1	+1	+1	-1
Експропријација шумског и пољопривредног земљишта	0	0	-1	0	+1	0	0
Инфраструктурно опремање са регулацијом дела Вртогошке реке	-1	0	+1	0	+1	0	-1
Експропријација шумског и пољопривредног земљишта	0	0	-1	0	+1	0	0
Уређење саобраћајница	0	-1	0	-1	0	0	0
Уређење канала за одвођење атмосферских вода	0	0	+1	0	0	0	0
Изградња трафостаница 10/0,4kV	0	-1	0	0	0	0	-1
Формирање и уређење маневарског простора без изградње објеката и инфраструктуре	0	0	-1	0	0	0	0
Зона забрањене градње	0	+2	0	0	+2	0	+1
Зона ограничене градње	0	+2	0	0	+2	0	+1
Зона контролисане градње	0	+1	0	0	+1	0	+1

* - критеријуми према табели 3.1.

Табела 3.6. Процена просторних размера утицаја Просторног плана на животну средину

Планска решења	Циљеви СПУ						
	1	2	3	4	5	6	7
Изградња хелидрома					Л	Л	Л
Унапређење инфраструктуре	Л			Л	Л	Л	Л
Експропријација шумског и пољопривредног земљишта			Л		Л		
Инфраструктурно опремање са регулацијом дела Вртогошке реке	Л		Л		Л		Л
Експропријација шумског и пољопривредног земљишта			Л		Л		
Уређење саобраћајница		Л		Л			
Уређење канала за одвођење атмосферских вода			Л				
Изградња трафостаница 10/0,4kV		Л					Л
Формирање и уређење маневарског простора без изградње објеката и инфраструктуре			Л				
Зона забрањене градње		Л			Л		Л
Зона ограничене градње		Л			Л		Л
Зона контролисане градње		Л			Л		Л

* - критеријуми према табели 3.2.

Табела 3.7. Процена вероватноће утицаја Просторног плана на животну средину

Планска решења	Циљеви СПУ						
	1	2	3	4	5	6	7
Изградња хелидрома					М	М	М
Унапређење инфраструктуре	М			М	М	М	М
Експропријација шумског и пољопривредног земљишта			С		М		
Инфраструктурно опремање са регулацијом дела Вртогошке реке	М		М		М		М
Експропријација шумског и пољопривредног земљишта			С		М		
Уређење саобраћајница		М		М			
Уређење канала за одвођење атмосферских вода			М				
Изградња трафостаница 10/0,4kV		М					М
Формирање и уређење маневарског простора без изградње објеката и инфраструктуре			В				
Зона забрањене градње		С			С		В
Зона ограничене градње		С			С		В
Зона контролисане градње		С			С		В

* - критеријуми према табели 3.3.

Табела 3.8. Процена времена трајања утицаја Просторног плана на животну средину

Планска решења	Циљеви СПУ						
	1	2	3	4	5	6	7
Изградња хелидрома					П	П	Д
Унапређење инфраструктуре	П			П	Д	Д	Д
Експропријација шумског и пољопривредног земљишта			Д		Д		
Инфраструктурно опремање са регулацијом дела Вртогошке реке	П		Д		Д		Д
Експропријација шумског и пољопривредног земљишта			Д		Д		
Уређење саобраћајница		П		П			
Уређење канала за одвођење атмосферских вода			Д				
Изградња трафостаница 10/0,4kV		П					Д
Формирање и уређење маневарског простора без изградње објеката и инфраструктуре			Д				
Зона забрањене градње		Д			Д		Д
Зона ограничене градње		Д			Д		Д
Зона контролисане градње		Д			Д		Д

Табела 3.8. Збирни утицаји Просторног плана на животну средину са образложењем утицаја

Планска решења	Ранг утицаја у односу на циљеве СПУ							Образложење утицаја
	1	2	3	4	5	6	7	
Изградња хелидрома	/	/	/	/	-1/Л/ М/П	-1/Л/ М/П	-1/Л/ М/Д	Могући су мањи негативни утицаји привременог и локалног карактера у току изградње хелидрома. Утицаји се односе на повећање буке и могуће утицаје на природна добра, као на евентуалне археолошке вредности уколико се на њих наиђе.
Унапређење инфраструктуре	+2/Л/ М/П	/	/	+1/Л/ М/П	+1/Л/ М/Д	+1/Л/ М/Д	-1/Л/ М/Д	Могући су позитивни утицаји на готово све циљеве СПУ као резултат инфраструктурног опремања простора. Утицаји су дуготрајни и имају локални карактер. Могући су мањи негативни утицаји у случају контакта са потенцијалних археолошким остацима.
Експропријација шумског и пољопривредног земљишта	/	/	-1/Л/ С/Д	/	+1/Л/ М/Д	/	/	Извесни су мањи негативни утицаји као последица експропријације мањег дела пољопривредног и шумског земљишта и позитивни утицаји у смислу смањења евентуалног контакта пољопривредних произвођача са контаминираним земљиштем.
Инфраструктурно опремање са регулацијом дела Вртогшке реке	-1/Л/ М/П	/	+1/Л/ М/Д	/	+1/Л/ М/Д	/	-1/Л/ М/Д	Могући су привремени негативни утицаји на квалитет воде приликом регулације Вртогшке реке. Позитивни утицаји односе се на заштиту земљишта и становништва од бујичних вода на овом делу водотока.
Експропријација шумског и пољопривредног земљишта	/	/	-1/Л/ С/Д	/	+1/Л/ М/Д	/	/	Извесни су мањи негативни утицаји као последица експропријације мањег дела пољопривредног и шумског земљишта и позитивни утицаји у смислу смањења евентуалног контакта пољопривредних произвођача са контаминираним земљиштем.
Уређење саобраћајница	/	-1/Л/ М/П	/	-1/Л/ С/П	/	/	/	Очекују се мањи негативни утицаји на чиниоце животне средине у фази уређења саобраћајница.
Уређење канала за одвођење атмосферских вода	/	/	+1/Л/ М/Д	/	/	/	/	Регулација атмосферских вода допринеће заштити земљишта јер ће ограничити дисперзију евентуалних загађујућих материја.
Изградња трафостаница 10/0,4kV	/	-1/Л/ М/П	/	/	/	/	-1/Л/ М/Д	Могући су мањи негативни утицаји на чиниоце животне средине у фази изградње трафостаница.
Формирање и уређење маневарског простора без изградње објеката и инфраструктуре	/	/	-1/Л/ В/Д	/	/	/	/	Вероватни су мањи дуготрајни негативни утицаји локалног карактера резервисањем простора за посебне намене.
Зона забрањене градње	/	+2/Л/ С/Д	/	/	+2/Л/ С/Д	/	+1/Л/ В/Д	Извесни су позитивни утицаји формирања заштитних зона око комплекса за посебне намене. Утицаји се односе на смањење евентуалне изложености становништва загађујућим материјама, а превентивно се штите и евентуални археолошки локалитети и културна добра.
Зона ограничене градње	/	+2/Л/ С/Д	/	/	+2/Л/ С/Д	/	+1/Л/ В/Д	
Зона контролисане градње	/	+1/Л/ С/Д	/	/	+1/Л/ С/Д	/	+1/Л/ В/Д	

3.2. Кумулативни и синергетски ефекти

У складу са Законом о стратешкој процени (члан 15.) стратешка процена треба да обухвати и процену кумулативних и синергетских ефеката. Значајни ефекти могу настати као резултат интеракције између бројних мањих утицаја постојећих објеката и активности и различитих планираних активности у подручју Просторног плана.

Кумулативни ефекти настају када појединачна секторска решења немају значајан утицај, а неколико индивидуалних ефеката заједно могу да имају значајан ефекат.

Синергетски ефекти настају у интеракцији појединачних утицаја који производе укупни ефекат који је већи од простог збира појединачних утицаја.

Предметном СПУ нису идентификовани значајни кумулативни ни синергетски утицаји који могу настати у интеракцији планираних и постојећих активности на планском подручју

3.3. Опис смерница за предупређење и смањење негативних и повећање позитивних утицаја на животну средину

Заштита животне средине подразумева поштовање свих општих мера заштите животне средине и природе и прописа утврђених законском регулативом. У том смислу се, на основу анализе и оцене стања животне средине и на основу процењених могућих утицаја, дефинишу смернице за заштиту животне средине.

Смернице за заштиту имају за циљ да идентификоване негативне утицаје на животну средину усмере у оквиру граница прихватљивости, а са циљем спречавања угрожавања животне средине и здравља људи. Смернице за заштиту омогућавају развој и спречавају конфликте у простору што је у функцији реализације циљева заштите животне средине и одрживог развоја.

Смернице за заштиту животне средине које је потребно примењивати приликом имплементације Просторног плана су:

- обавезно је стриктно спровођење законске регулативе која се односи на заштиту животне средине и поједине њене чиниоце;
- обавезно је спровођење смерница за заштиту животне средине дефинисаних у Просторном плану и СПУ и њихова детаљна разрада у процесу имплементације Просторног плана, односно кроз израду Студија о процени утицаја на животну средину на нивоу пројектно-техничке документације за појединачне пројекте;
- обавезно је примена пропозиција и мера заштите дефинисаних у условима надлежних институција прибављених за потребе израде Просторног плана;
- потребно је спровести приоритетну и систематску деконтаминацију земљишта које је контаминирано као последица НАТО бомбардовања;
- све активности у водном земљишту спроводити уз стриктно поштовање пропозиција Закона о водама;
- у спровођењу Просторног плана обавезна је примена мера заштите природних вредности, односно дивљих врста и њихових станишта, предела и геонаслеђа утврђених у складу са Законом о заштити природе;

- обавезно је стриктно поштовање одредби Закона о заштити културних добара („Службени гласник РС“, бр. 71/94, 52/11-др. закон и 99/11-др. закон), а све активности на уређењу простора изводити тако да се не угрожавају непокретна културна добра и археолошки локалитети;
- уколико се у току грађевинских и других радова наиђе на археолошка налазишта и археолошке предмете, извођач радова је дужан да одмах, без одлагања прекине радове и обавести надлежни завод за заштиту споменика културе и да предузме мере да се налаз не уништи и не оштети и да се сачува на месту и у положају у коме је откривен. Инвеститор је дужан да обезбеди средства за истраживање, заштиту, чување, публиковање и излагање добра које ужива претходну заштиту које открије приликом изградње, до предаје добра на чување надлежној установи заштите.
- активности на простору предвиђеном за посебне намене треба спроводити на начин да се не угрози животна средина. Уколико дође до било какве врсте загађења основних чинилаца животне средине, корисник простора је у обавези да о томе обавести надлежне институције и предузме све мере на моменталној санацији загађених површина;
- за простор који је у обухвату Просторног плана, а не односи се на микролокалитете за специјалну намену, примењивати мере заштите животне средине дефинисане у стратешким проценама утицаја на животну средину рађеним за планска документа која третирају овај простор;
- потребно је спровођење мониторинга квалитета животне средине у складу са релевантном законском регулативом;
- потребно је успостављање биомониторинга квалитета животне средине у циљу добијања података о дуготрајним променама у животној средини.

4. СМЕРНИЦЕ ЗА ИЗРАДУ ПРОЦЕНА УТИЦАЈА НА НИЖИМ ХИЈЕРАРХИЈСКИМ НИВОИМА

Према члану 16. Закона о стратешкој процени, Извештај о стратешкој процени садржи разрађене смернице за планове или програме на нижим хијерархијским нивоима које обухватају дефинисање потребе за израдом стратешких процена и процена утицаја пројеката на животну средину, одређују аспекти заштите животне средине и друга питања од значаја за процену утицаја на животну средину планова и програма нижег хијерархијског нивоа.

На подручју Просторног плана важе следећа правила употребе земљишта, уређења и грађења:

- за простор у обухвату подручја посебне намене важе правила дата овим Просторним планом;
- за коридор аутопута важе и поштују се правила дата посебним Просторним планом;
- за остале просторе у обухвату Просторног плана, а који су ван подручја посебне намене важе правила дата просторним плановима јединца локалне самоуправе и урбанистичким плановима.

Имајући у виду горе наведено, осим предметне СПУ, није потребна израда посебних стратешких процена утицаја на животну средину за подручје посебне намене.

За посебне пројекте који ће се израђивати у делу Просторног плана у којем је предвиђена посебна намена, Носилац пројекта је, у складу са чланом 8. Закона о процени утицаја, у обавези да се обрати надлежном органу за послове заштите животне средине са Захтевом о одређивању потребе израде Студије процене утицаја на животну средину, у складу са Законом о заштити животне средине („Службени гласник РС“, бр.135/04, 36/09 и 72/09 – 43/11 – Уставни суд), Законом о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС“, бр. 135/04 и 36/09), Правилником о садржини студије о процени утицаја на животну средину („Службени гласник РС“, бр. 69/2005), и Уредбом о утврђивању Листе пројекта за које је обавезна процена утицаја и Листе пројеката за које се може захтевати процена утицаја на животну средину („Службени гласник РС“, бр. 114/08).

5. ПРОГРАМ ПРАЋЕЊА СТАЊА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У ТОКУ СПРОВОЂЕЊА ПРОСТОРНОГ ПЛАНА

Успостављање ефикасног мониторинга предуслов је остваривања циљева у области заштите природе и животне средине, односно циљева СПУ и представља један од основних приоритета имплементације Просторног плана.

Специфичност Просторног плана и посебних намена које су у фокусу планске разраде условило је специфичност предложеног мониторинга. У том контексту, са аспекта заштите животне средине од посебног значаја је праћење спровођења смерница за заштиту животне средине, посебно у делу који се односи на деконтаминацију земљишта које је контаминирано као последица НАТО бомбардовања.

Мониторинг основних чинилаца животне средине и природе спроводити у складу са релевантном законском регулативом. Све наведене параметре потребно је пратити у односу на индикаторе дате према рецепторима животне средине који су дефинисани и презентовани у табели 2.1. и у складу са законским и подзаконским актима за одређене аспекте животне средине, а посебно у складу са Правилником о Националној листи индикатора заштите животне средине („Службени гласник Републике Србије“, бр. 37/2011).

6. ПРИКАЗ КОРИШЋЕНЕ МЕТОДОЛОГИЈЕ

6.1. Методологија за израду стратешке процене

Намена СПУ је да олакша благовремено и систематично разматрање могућих утицаја на животну средину на нивоу стратешког доношења одлука о плановима и програмима уважавајући принципе одрживог развоја.

СПУ је добила на значају доношењем ЕУ Директиве 2001/42/ЕС о процени еколошких ефеката планова и програма (са применом од 2004. године), а код нас доношењем Закона о стратешкој процени (са применом од 2005. године).

Будући да су досадашња искуства недовољна у примени СПУ предстоји решавање бројних проблема. У досадашњој пракси стратешке процене планова присутна су два приступа:

(1) **технички**: који представља проширење методологије процене утицаја пројеката на планове и програме где није проблем применити принципе за ЕИА јер се ради од плановима малог просторног обухвата где не постоји сложена интеракција између планских решења и концепција, и

(2) **планерски**: који захтева битно другачију методологију из следећих разлога:

- планови су знатно сложенији од пројеката, баве се стратешким питањима и имају мање детаљних информација о животној средини и о процесима и пројектима који ће се реализовати у планском подручју, због чега је тешко сагледати утицаје који ће настати разрадом планског документа на нижим хијерархијским нивоима планирања,
- планови се заснивају на концепту одрживог развоја и у већој мери поред еколошких, обухватају друштвена/социјална и економска питања,
- због комплексности структура и процеса, као и кумулативних и синергетских ефеката у планском подручју нису примењиве софистициране симулационе математичке методе,
- при доношењу одлука већи је утицај заинтересованих страна и нарочито јавности, због чега примењене методе и резултати процене морају бити разумљиви учесницима процеса процене и јасно и једноставно приказани.

Због наведених разлога у пракси стратешке процене користе се најчешће експертске методе као што су: контролне листе и упитници, матрице, мултикритеријумска анализа, просторна анализа, SWOT анализа, Делфи метода, оцењивање еколошког капацитета, анализа ланца узрочно-последичних веза, процена повредивости, процена ризика, итд.

Као резултанта примене било које методе појављују се матрице којима се испитују промене које би изазвала имплементација плана/програма и изабраних варијанти. Матрице се формирају успостављањем односа између циљева плана, планских решења и циљева стратешке процене којима су одређени припадајући/одговарајући индикатори.

Специфичности конкретних услова који се односе на предметно истраживање огледају се у чињеницама да се оно ради као СПУ са циљем да се истраже циљеви Просторног

плана и дефинишу карактеристике могућих негативних утицаја и дефинишу смернице за свођење негативних утицаја у границе прихватљивости.

Садржај стратешке процене утицаја на животну средину, а донекле и основни методолошки приступ дефинисани су Законом о стратешкој процени утицаја на животну средину и Законом о заштити животне средине.

За израду предметне СПУ примењена је методологија процене која је у Србији развијана и допуњавана у последњих 15 година и која је у сагласности са новијим приступима и упутствима за израду стратешке процене у Европској унији ^{1, 2, 3}. Примењена је методологија за квалитативну експертску евалуацију и метод развијен у оквиру научног пројекта који је у периоду од 2005. до 2007. године финансирало Министарство за науку и заштиту животне средине Републике Србије, под називом „Методе за стратешку процену животне средине у планирању просторног развоја лигнитских басена“ (пројекат је радио Институт за архитектуру и урбанизам Србије из Београда).

Као основа за развој овог модела послужиле су методе које су потврдиле своју вредност у земљама Европске уније. Примењена методологија заснована је на мултикритеријумском експертском квалитативном вредновању еколошких, социјалних и економских аспеката развоја у простору на који се односи Просторни план, непосредном и ширем окружењу, као основе за валоризацију простора за даљи одрживи развој.

У смислу општих методолошких начела, СПУ је урађена тако што су претходно дефинисани: полазни програмски елементи (садржај и циљеви Просторног плана), полазне основе, постојеће стање животне средине. Битан део истраживања је посвећен:

- процени постојећег стања, на основу кога се могу дати еколошке смернице за планирање,
- квалитативном одређивању могућих утицаја планираних активности на основне чиниоце животне средине који су послужили и као основни индикатори у овом истраживању,
- анализи стратешких одредница на основу којих се дефинишу еколошке смернице за имплементацију Просторног плана, тј. за утврђивање еколошке валоризације простора за даљи развој.

Примењен приступ потврдио је своју вредност у изради преко четрдесет урађених и усвојених СПУ у земљи и иностранству за различите хијерархијске нивое планирања, а неки од резултата приказани су у врхунским међународним научним часописима (*Renewable Energy Journal, Waste Management Journal, Environmental Engineering and Management Journal* и др.).

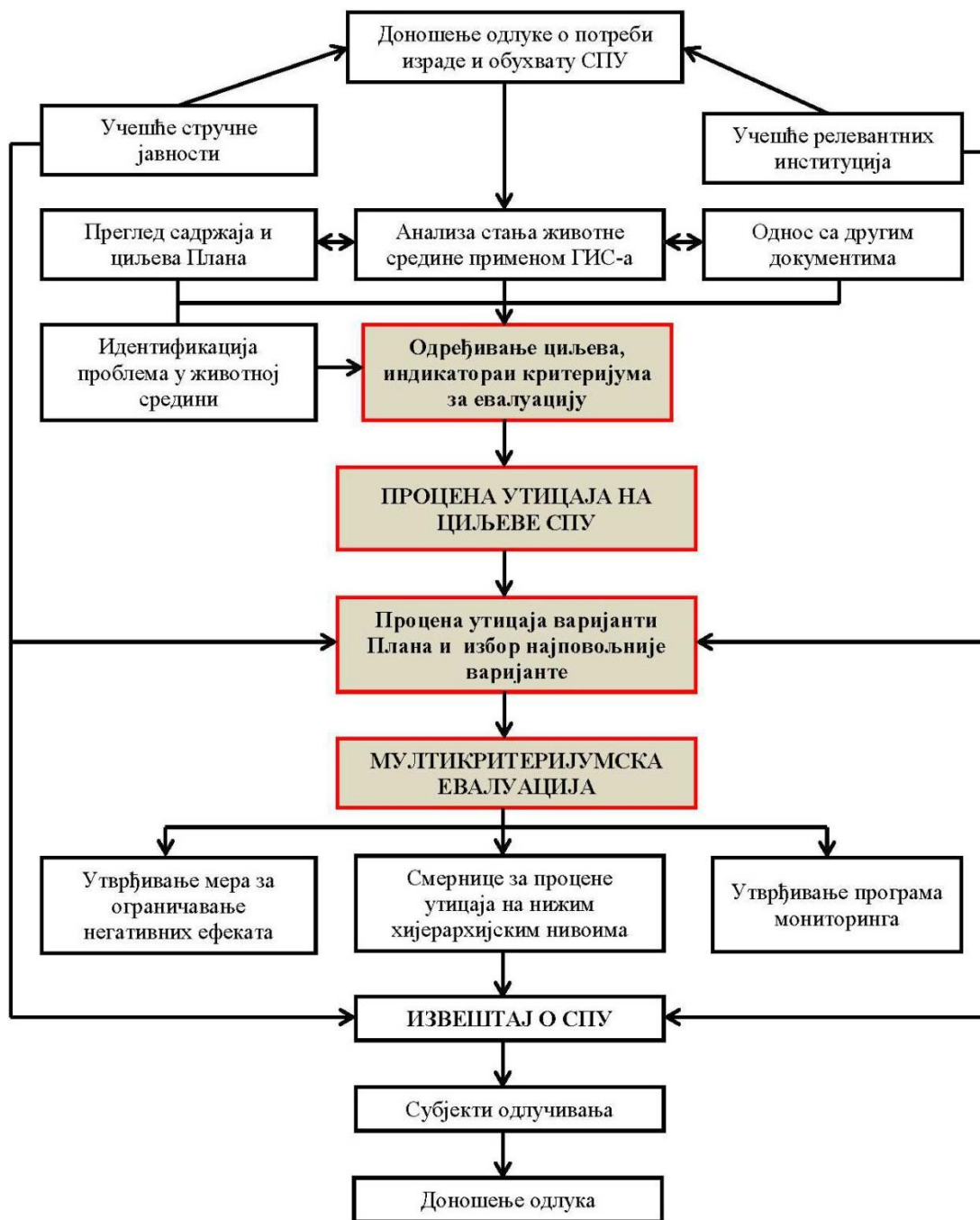
---

¹ A Source Book on Strategic Environmental Assessment of Transport Infrastructure Plans and Programs, European Commission DG TREN, Brussels, October 2005

² A Practical Guide to the Strategic Environmental Assessment Directive, Office of the Deputy Prime Minister, London, UK, September 2005

³ James E., O. Venn, P. Tomilson, Review of Predictive Techniques for the Aggregates Planning Sector, TRL Limited, Berkshire, UK, March 2004

Слика 6.1. Процедурални оквир и методологија израде СПУ

6.2. Тешкоће при изради Стратешке процене

Проблем у анализи стања је представљала чињеница да за простор који је у обухвату Просторног плана нису рађена циљна мерења квалитета основних чинилаца животне средине с обзиром да на овом простору није успостављен информациони систем о животној средини, али ни о простору уопште, као ни систем показатеља (индикатора) за оцену стања животне средине.

Основ са израду предметне СПУ представљао је Нацрт Просторног плана и прикупљени и ажурирани расположиви подаци о стању животне средине на ширем подручју.

7. НАЧИН ОДЛУЧИВАЊА

Због значаја могућих негативних и позитивних утицаја предложеног Просторног плана на животну средину, здравље људи, социјални и економски статус локалних заједница нарочито је важно адекватно и "транспарентно" укључивање заинтересованих страна (инвеститора, надлежних државних органа, локалних управа, невладиних организација и становништва) у процес доношења одлука по питањима заштите животне средине на вишем нивоу од досадашње праксе формалног организовања јавне расправе о предлогу Просторног плана.

Члан 18. Закона о стратешкој процени утицаја на животну средину дефинише учешће заинтересованих органа и организација, који могу да дају своје мишљење у року од 30 дана.

Пре упућивања захтева за добијање сагласности на Извештај о стратешкој процени, орган надлежан за припрему плана/програма обезбеђује учешће јавности у разматрању Извештаја о стратешкој процени (члан 19). Орган надлежан за припрему плана/програма обавештава јавност о начину и роковима увида у садржину извештаја и достављање мишљења, као и времену и месту одржавања јавне расправе у складу са законом којим се уређује поступак доношења плана/програма.

Учешће надлежних органа и организација обезбеђује се писменим путем и путем презентација и консултација у свим фазама израде и разматрања стратешке процене. Учешће заинтересоване јавности и невладиних организација обезбеђује се путем средстава јавног информисања и у оквиру јавног излагања.

Орган надлежан за припрему плана/програма израђује Извештај о учешћу заинтересованих органа и организација и јавности који садржи сва мишљења о СПУ, као и мишљења изјављених у току јавног увида и јавне расправе. Извештај о СПУ доставља се заједно са извештајем о стручним мишљењима и јавној расправи органу надлежном за заштиту животне средине на оцењивање. Оцењивање се врши према критеријумима из прилога II Закона. На основу ове оцене орган надлежан за заштиту животне средине даје своју сагласност на извештај о СПУ у року од 30 дана од дана пријема захтева за оцењивање.

После прикупљања и обраде свих мишљења орган надлежан за припрему плана/програма доставља предлог Просторног плана заједно са извештајем о СПУ надлежном органу на одлучивање.

8. ПРИКАЗ ЗАКЉУЧАКА ИЗВЕШТАЈА О СТРАТЕШКОЈ ПРОЦЕНИ УТИЦАЈА НА ЖИВОТНУ СРЕДИНУ

Стратешка процена утицаја на животну средину је процес који треба да интегрише циљеве и принципе одрживог развоја у Просторни план. Стратешком проценом утицаја на животну средину Просторног плана подручја посебне намене регионалног центра за обуку јединица за мултинационалне операције – База „Југ” анализирано је постојеће стање животне средине, значај и карактеристике Просторног плана, карактеристике утицаја планираних решења и друга питања и проблеми заштите животне средине у складу са критеријумима за одређивање могућих значајних утицаја на животну средину. У том процесу доминантно је примењен планерски приступ који сагледава трендове који могу настати као резултат планираних активности.

У изради СПУ је примењен методолошки приступ базиран на дефинисању циљева и индикатора одрживог развоја и вишекритеријумској квалитативној евалуацији планираних решења у односу на дефинисане циљеве СПУ и припадајуће индикаторе. У оквиру СПУ дефинисано је 7 циљева и 11 припадајућих индикатора за оцену планских решења. У процес вишекритеријумског вредновања укључено је 12 планских решења која су дефинисана Просторним планом по микролокалитетима за посебну намену, а које су вреднована по основу следећих група критеријума:

- величине утицаја,
- просторних размера могућих утицаја,
- вероватноће утицаја и
- учесталости утицаја.

Формиране су матрице у којима је извршена вишекритеријумска евалуација и на тај начин су добијени резултати приказани на једноставан и разумљив начин, а резултати вредновања указали су на чињеницу да имплементација Просторног плана не имплицира значајне негативне утицаје на циљеве СПУ, а да се одређени негативни утицаји могу умањити одговорним планирањем и пројектовањем.

Као најзначајнији проблем на микролокалитетима посебне намене издвојио се проблем који се односи на контаминирано земљиште које није последица реализације планских решења, већ наслеђе НАТО бомбардовања, а које може директно и индиректно имати озбиљне дуготрајне негативне ефекте на здравље становништва и животну средину. У том контексту је у смерницама за заштиту животне средине дата формулација за приоритетну и систематску деконтаминацију и ремедијацију као и успостављање мониторинга оваквог земљишта⁴.

Остали идентификовани негативни утицаји су локалног карактера и односе се доминантно на интервенције у току реализације/изградње планских решења на одређеним микролокалитетима предвиђеним за посебне намене. Остатак простора (ван подручја посебне намене) у обухвату Просторног плана није био предмет планских интервенција нити СПУ и уређиваће се у складу са пропозицијама донетих просторних планова јединица локалних самоуправа, урбанистичким плановима и просторним планом коридора аутопута.

---

⁴Приликом израде СПУ нису били расположиви подаци о врсти и концентрацији загађујућих материја и површини контаминираниог земљишта.

Закључак

Имајући у виду карактеристике, вероватноћу и просторну дисперзију могућих утицаја планских решења на животну средину, као и смернице за заштиту животне средине, може се закључити да Просторни план и СПУ дају решења која су добра претпоставка за заштиту животне средине и здравља становништва на микролокалитетима који су предвиђени за посебну намену. Због тога се Просторни план по основу утицаја на животну средину може сматрати у целости прихватљивим.

ГРАФИЧКИ ПРИЛОГ